

Allvarlig kritik mot Nacka tingsrätt bl.a. för att det dröjde mer än fem år innan man utfärdade stämning i ett brottmål och för att man under flera år inte vidtog tillräckliga åtgärder för att följa upp verkställigheten av ett beslut om utevarohäktning. Kritik mot Polismyndigheten bl.a. för att man inte vidtog åtgärder för att verkställa tingsrättens beslut om utevarohäktning

Beslutet i korthet: I februari 2012 åtalades en man för våldtäkt vid Nacka tingsrätt. Efter några veckor beslutade tingsrätten, på begäran av åklagaren, att mannen skulle häktas i sin utevaro. Enligt en anteckning i tingsrättens dagbok expedierades beslutet till polisen. I november 2016 kom det dock fram att polisen inte kände till att mannen var häktad i sin utevaro. Polisen efterlyste då mannen, men vidtog inga andra åtgärder för att verkställa häktningsbeslutet. Tingsrätten har uppgett att målet redovisats vid lagmannens målgenomgång varje halvår. I början av 2017 upptäckte tingsrätten att stämning inte hade utfärdats. Stämning utfärdades i mars 2017. Tingsrätten hade då fått nya kontaktuppgifter till mannen från Migrationsverket. Mannen delgavs stämningen några dagar senare och angav ytterligare kontaktuppgifter på delgivningskvittot. Åklagaren förmedlade kontaktuppgifterna till polisen, men polisen vidtog inga aktiva åtgärder för att söka efter mannen. Han kom självmant till tingsrättens huvudförhandling i september 2017 och frikändes.

JO:s utredning visar att bristfälliga rutiner och otillräckliga åtgärder hos Nacka tingsrätt och polisen, men även hos Åklagarmyndigheten, tillsammans lett till att målet i tingsrätten avgjordes mer än fem och ett halvt år efter att åtal väcktes, samt till att den tilltalade under i stort sett hela den tiden var häktad i sin utevaro utan att åtgärder vidtogs för att verkställa häktningsbeslutet. I beslutet anger JO vilka åtgärder polisen bör vidta för att verkställa ett beslut om utevarohäktning och vilka kontrollåtgärder domstolen och åklagaren bör vidta tills ett sådant beslut verkställts.

JO är mycket kritisk till att tingsrätten inte vidtog tillräckliga kontrollåtgärder under flera års tid och till att stämning i målet utfärdades mer än fem år efter att stämningsansökan kom in till domstolen. Tingsrätten kritiseras också för att man inte säkerställde att polisen tagit emot häktningsbeslutet och för bristfällig dokumentation av kontakter med åklagaren. Polismyndigheten kritiseras bl.a. för att man utöver en efterlysning inte vidtog några åtgärder för att verkställa tingsrättens beslut om utevarohäktning. Det finns inte tillräcklig grund för att kritisera Åklagarmyndighetens handläggning, men JO framhåller att alla myndigheter i rättskedjan har ett ansvar för att inom ramen för det uppdrag myndigheten har agera så att häktningsbeslut kan verkställas och huvudförhandling hållas inom skälig tid.

Bakgrund

I juli 2010 inleddes en förundersökning med anledning av en polisanmälan om en våldtäkt. Sedan förundersökningen slutförts väckte åklagaren åtal. I stämningsansökan, som kom in till Nacka tingsrätt den 27 februari 2012, angavs en adress till den tilltalade. Enligt vad som framgår av tingsrättens dagbok vidtogs inga åtgärder i målet förrän den 19 mars 2012 då åklagaren begärde att den tilltalade, som var på fri fot, skulle häktas. Som särskilda häktningsskäl åberopade åklagaren flyktfara och s.k. obligatorisk häktning.

En häktningsförhandling hölls den 20 mars 2012 utan att den tilltalade var närvarande. Vid häktningsförhandlingen kom det bl.a. fram att den tilltalade inte hade någon adress registrerad i statens personadressregister, att såväl polisens utredare som den offentliga försvararen haft svårt att få kontakt med honom och att han begärt ut kopior av sina identitetshandlingar från gränspolisen i syfte att få resehandlingar för att kunna gifta sig i sitt hemland. Tingsrätten beslutade att häkta den tilltalade och angav som särskilda häktningsskäl de skäl som åklagaren åberopat.

Enligt tingsrättens dagbok expedierades protokollet från häktningsförhandlingen till åklagaren, den offentliga försvararen, polisen i Nacka och jourdomstolen. Någon ytterligare notering eller handling som bekräftar att expediering skett finns inte hos tingsrätten. Polismyndigheten har inte någon notering om att häktningsprotokollet togs emot 2012, och den tilltalade efterlystes inte.

Varken tingsrätten, polisen eller åklagaren vidtog därefter några åtgärder i ärendet förrän i november 2016. Då hade kammaråklagaren AA tagit över ärendet och noterat att den tilltalade hade godkänt ett föreläggande om ordningsbot 2015. Hon kontaktade polisen och fick då veta att den tilltalade inte var efterlyst. Åklagaren skickade protokollet från häktningsförhandlingen till polisen och begärde att den tilltalade skulle efterlysas. Polisen efterlyste den tilltalade den 11 november 2016. Några aktiva åtgärder för att söka efter den tilltalade vidtogs inte.

Vid en målgenomgång i början av 2017 konstaterade tingsrätten att stämning inte hade utfärdats i målet. Genom en förfrågan till Migrationsverket fick tingsrätten bl.a. uppgift om den tilltalades adress. Stämning utfärdades den 29 mars 2017, och den tilltalade delgavs stämningen genom att underteckna ett delgivningskvitto den 4 april 2017. På delgivningskvittot hade han antecknat en gatuadress, ett telefonnummer och en e-postadress. Åklagaren förmedlade de kontaktuppgifter den tilltalade angett till polisen. Vid flera tillfällen under våren och sommaren 2017 frågade tingsrätten åklagaren om behovet av att den tilltalade var häktad i sin utevaro kvarstod och fick jakande svar. Några aktiva åtgärder för att söka efter den tilltalade vidtogs inte av polisen.

Tingsrätten kallade till huvudförhandling den 21 september 2017. Den tilltalade kom självmant till förhandlingen och tingsrätten upphävde häktningsbeslutet

samma dag. Tingsrätten frikände den tilltalade i en dom den 2 oktober 2017. Svea hovrätt fastställde tingsrättens dom den 22 maj 2018.

Med anledning av en artikel om ärendet i tidningen Metro den 27 september 2017 beslutade jag att i ett särskilt ärende utreda Nacka tingsrätts, Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens handläggning.

Utredning

Nacka tingsrätt

Nacka tingsrätt (lagmannen BB) yttrade sig efter att ha gett de befattningshavare som berörs av JO:s utredning tillfälle att lämna upplysningar. Tingsrätten hänvisade inledningsvis till följande redogörelse från tidigare chefsrådmannen CC.

Kort bakgrund och redogörelse för målets handläggning vid Nacka tingsrätt

[--] I samband med att åtal väcktes begärde åklagaren hos Stockholms tingsrätt att målet skulle flyttas över till Nacka tingsrätt och målet kom därmed från den 27 februari 2012 att handläggas på Nacka tingsrätts dåvarande enhet 2. [--]

Av Nacka tingsrätts dagboksblad framgår inte att det därefter vidtogs några åtgärder i målet förrän i samband med att åklagaren den 19 mars 2012 kom in till tingsrätten med en begäran om att den misstänkte/tilltalade skulle häktas i sin utevaro. [--] I åklagarens häktningsframställan angavs [...] att det saknades adress för den misstänkte. [--]

Efter avslutad häktningsförhandling den 20 mars 2012 beslutade tingsrätten att den tilltalade skulle häktas eftersom han ansågs vara på sannolika skäl misstänkt för våldtäkt den 23 juli 2010 och de av åklagaren åberopade särskilda häktningsgrunderna ansågs föreligga. [--]

I tingsrättens dagbok den 20 mars 2012 har domstolshandläggare antecknat att häktningsprotokollet expedierades samma dag till åklagaren, den offentlige försvararen, Nackapolisen och Jourdomstolen Söder (gm Södertörns tingsrätt).

Målet har från och med den 1 april 2013 tagits upp på den redovisning av ej avgjorda brottmål i vilka åtal väckts som görs till tingsrättens lagman två gånger om året, den 1 april resp. den 1 oktober [...] varvid anmärkts att målet rör utevarohäktad och ännu inte gripen tilltalad.

Av tingsrättens dagbok framgår att City åklagarkammare via telefon den 8 november 2016 uppgett att polisen inte haft någon vetskap om att den tilltalade varit häktad i utevaro varvid åklagaren upplystes om att tingsrätten hade underrättat Nackapolisen den 20 mars 2012 samt att åklagaren också uppgett att polisen ”numera är underrättad”.

Den 27 mars 2017 tog tingsrätten in en utskrift av belastningsregisterutdrag beträffande den tilltalade av vilket framgår bl.a. att denne den 16 oktober 2015 hade lagförts genom att ha godkänt en ordningsbot avseende en trafikförseelse. Dagen efter, den 28 mars 2017, tillskrev tingsrätten Migrationsverket med begäran om specifika uppgifter för delgivning enligt delgivningslagen och en dag senare svarade Migrationsverket via mejl följande.

Den person n(i) hänvisar till är hos Migrationsverket registrerad som NN med födelsedatum 19XXXXXX. Tidigare registrerat efternamn är XX. Det telefonnummer som Migrationsverket har registrerat är 076-XXXXXX och registrerad adress är XXXXX. I ett ärende om verkställighetshinder som ett

ombud lämnade in i mars 2017 har denna adress angetts, dock med tillägget Co/XX, XX. Polismyndigheten är ansvarig myndighet för verkställigheten av utvisningsbeslutet. Migrationsverket har inte fått några uppgifter om att personen ifråga har lämnat landet. NN har en bror i Sverige, YY med personnummer 19XXXXXX-XXXX.

Den 29 mars 2017 tillskrev tingsrätten via mejl polisen med fråga om huruvida protokoll från utevarohäktning mottagits. Samma dag utfärdades och skickades stämning i målet till den tilltalade på den av Migrationsverket lämnade adressen varefter den tilltalade bekräftade att han tagit del av åtalet genom att den 4 april 2017 underteckna ett delgivningskvitto, vilket kom in till tingsrätten den 7 april 2017.

Den 31 mars 2017 hade tingsrätten informerat åklagaren om att stämning i målet av förbiseende inte hade utfärdats förrän den 29 mars 2017 och att Migrationsverket upplyst om att den tilltalade troligtvis inte hade avvisats från Sverige utan fortfarande befann sig i landet. Tingsrätten förelade samtidigt åklagaren om att inkomma med besked om målets fortsatta handläggning och om behov av utevarohäktning kvarstod. Åklagaren svarade samma dag och meddelade som sin uppfattning att den tilltalade alltså skulle vara häktad i sin utevaro.

Den 1 juni 2017 kallade tingsrätten till huvudförhandling den 21 september 2017; den tilltalade delgavs kallelsen och inställde sig på utsatt tid. Vid huvudförhandlingen upphävde tingsrätten beslutet om utevarohäktning och dom meddelades [...] den 2 oktober 2017.

Tingsrättens handlägningsrutiner

Enligt de rutiner som tingsrätten tillämpar, och även tillämpade vid den här aktuella tiden, sker handläggningen i första hand utifrån vad som följer av lag och Domstolsverkets handbok för brottmål, vilket innebär i huvudsak följande.

Utfärdande av stämning i brottmål

Stämning ska utfärdas skyndsamt, senast inom en vecka, och tingsrätten strävar alltid efter att samtidigt med att stämning utfärdas också kalla till huvudförhandling. För det fall det inte går att kalla till huvudförhandling i samband med att stämning utfärdas, ska stämning innehålla ett bevisföreläggande, s.k. bevisstämning. Härvid beaktar tingsrätten givetvis de särskilda bestämmelser som gäller s.k. förtursmål eller mål som eljest ska handläggas skyndsamt.

Bevakning och uppföljning av att nödvändiga handlägningsåtgärder har vidtagits i ett mål efter att åtal har väckts

Som ovan redogjorts för ska efter att åtal väckts stämning utfärdas skyndsamt och senast inom en vecka, oavsett om det rör sig om stämning med kallelse eller s.k. bevisstämning. I samband därmed förs målet upp på en bevakningslista varvid målet med jämna mellanrum bevakas på sedvanligt sätt.

Expediering av ett beslut att häkta någon i hans eller hennes utevaro

Då tingsrätten har beslutat att häkta någon som inte varit närvarande underrättas genast Polismyndigheten i det polisdistrikt där den häktade senast haft sitt hemvist eller där den häktade senast vistades om häktningsbeslutet. Vid tidpunkten för tingsrättens beslut i det här målet att utevarohäkta den tilltalade, hade denne senast haft sin hemvist på ort i Nacka polisdistrikt.

Bevakning av uppföljning av mål där tingsrätten har beslutat att häkta någon i hans eller hennes utevaro

I de fall utevarohäktning förekommer bevakas målen, framför allt med avseende på preskription, två gånger om året enligt vad som gäller enligt punkt 15 i

tingsrättens arbetsordning. Kontakt ska också tas med i första hand åklagare för att efterhöra vad som händer i polisärendet.

Mitt agerande under målets handläggning

Enligt tingsrättens arbetsordning som gällde då det här aktuella målet började handläggas vid Nacka tingsrätt var enhetscheferna på respektive allmän enhet beredningsansvarig för sin enhets brottmål. Övriga domare på enheten fattade beslut om beredningsåtgärder i brottmål som de utsetts att vid förhandling vara ordförande i. Övriga domare beslutade också om erforderliga beredningsåtgärder vid de tider då enhetschefen var upptagen av annat arbete på tingsrätten eller inte var i tjänst.

Jag kan inte påminna mig att jag har varit direkt engagerad i några handläggningsåtgärder beträffande det här målet under den inledande fasen. Däremot har jag i anledning av det här yttrandet varit i kontakt med domstolshandläggare som tjänstgjorde på enheten vid den aktuella tiden och mycket talar för att det förekommit underhandskontakter med vederbörande åklagare om bl.a. den tilltalades adressuppgifter och att det fanns anledning befara att denne hade lämnat landet samt att åklagaren avsåg att ge in en begäran om utevarohäktning. Ytterligare en omständighet som talar för att det har förhållit sig på det sättet är att [det] på ett åtgärdsblad [...] i akten finns ett förslag från domstolshandläggare om att stämning ska utfärdas, [det framgår] däremot inte att det förslaget passerat någon domare för godkännande. Vidare finns det enligt min mening ingen anledning att ifrågasätta det som antecknats i dagboken om att häktningsprotokollet den 20 mars 2012 expedierats till bland andra polisen [i] Nacka.

Som ovan redogjorts för kom aktuellt brottmål från och med den 1 april 2013 att redovisas till lagmannen två gånger om året (per den 1 april resp. den 1 oktober) varvid anmärktes att målet rörde utevarohäktad och ännu inte gripen tilltalad. Det var jag som avdelningschef som lämnade den redovisningen till lagmannen. Inför redovisningen konstaterade jag att åtal var väckt och att den tilltalade var häktad i sin utevaro men ännu inte gripen. Den här kontrollen avsåg i första hand preskriptionsfrågan och syftade till att undvika att en person frihetsberövas för brott som kan vara preskriberat.

Tingsrätten lämnade därefter följande redogörelse.

Tingsrättens rutiner

Utöver vad som framgår av CC:s yttrande kan följande tilläggas.

Stämning utfärdas normalt sett en kort tid, inom några dagar, efter att ansökan om stämning inkommit från åklagaren. Bevisstämning är ovanligt. Om den tilltalade undanhåller sig kan, som i det aktuella fallet, frågan om häktning i den tilltalades utevaro uppkomma. I normalfallet uppkommer dock frågan om utevarohäktning först efter det att åtal väckts och det uppstår svårigheter att delge stämningsansökan.

Många domstolshandläggare, men inte alla, har efter förordnande från chefsrådmannen (delegerat från lagmannen) behörighet att besluta om stämning i brottmål. Om en domstolshandläggare saknar behörighet att besluta om stämning kan denne vända sig till en behörig domstolshandläggare eller domare för beslut. Ett beslut om stämning dokumenteras inte i domstolarnas målhanteringssystem Vera annat än indirekt, genom att det på dagboksbladet dokumenteras när stämning skickas till den tilltalade. Då antecknas följande: ”Stämning med kallelse skickat...”. I målen har funnits ett åtgärdsblad där en

domstolshandläggare signerar ett förslag och behörig person signerar att åtgärden ska vidtas. Åtgärdsbladen fanns tills vi gick över till digital beredning.

Alla mål där beslut fattats om tvångsmedel (inklusive häktning i utevaro) förs upp och bevakas. Bevakningarna synliggörs för avdelningens medarbetare genom att information om målet, häktningsdatum, beslutad åtalstid, ansvarig domare och handläggande domstolshandläggare, antecknas på en avdelningsgemensam whiteboardtavla. Anteckningen på tavlan görs i samband med att beslut om tvångsmedel har fattats. Bevakningsdatum läggs även in i Vera, som ytterligare en kontrollfunktion.

I samband med tingsrättens halvårsvisa målgenomgång gås bl.a. avdelningarnas mål med utevarohäktade igenom. I dessa mål, samt i övriga mål som på något sätt väntar på utredning eller komplettering, ska kontakt tas med åklagare eller polis för att se om någon åtgärd vidtagits från deras sida eller om något kan göras från tingsrättens sida. Handläggarna utgår från den i målet tillgängliga informationen, t.ex. uppgifter från åklagaren om var den tilltalade befinner sig, kontrollerar preskriptionsdatum och kontakter därefter åklagaren för att höra efter om någon ny information framkommit. Därefter ska bevakningsdatum flyttas fram. Vid den aktuella tidpunkten dokumenterades inte underhandskontakten med åklagaren, utan kontakten togs vanligtvis direkt från den enskilda handläggaren till åklagaren via e-post. Sedan december 2017 sker kontakten med åklagaren via e-skick, genom att handlingar skickas direkt från Vera till Åklagarmyndighetens verksamhetsstöd. E-skick innebär att all kontakt numera dokumenteras. Allmänt sett ska de åtgärder som vidtas numera alltid antecknas i målets dagboksblad och bevakningsdatum flyttas fram först efter besked från åklagare/part.

Tingsrätten har sedan den 1 februari 2018 övergått till digital beredning av mål och ärenden på de allmänna avdelningarna. Hanteringen innebär bl.a. att åtgärdsförslag, såsom att utfärda stämning, skickas per e-post från en gemensam handläggarebrevlåda till en domarbrevlåda. Ett åtgärdsförslag, som i det aktuella målet att utfärda stämning, blir synligt för alla domare på avdelningen och minskar risken för att förslaget inte blir uppmärksammat och åtgärdat.

Även om det i det aktuella målet inte rådde något tvivel om vilken domare som ansvarade för målet, har tingsrätten i den senaste arbetsordningen ytterligare förtydligat hur det s.k. 15 §-ansvaret, enligt 15 § förordningen med tingsrättsinstruktion, fördelas mellan domarna.

Lagmannens rutiner

Två gånger per år, den 1 april och 1 oktober, hämtar jag in underlag från chefsrådmännen om avdelningarnas mål- och ärendestatus inom ramen för en målgenomgång. I målgenomgången listas, såvitt avser brottmål, samtliga öppna mål som är äldre än nio månader. Den domare som är 15 §-ansvarig för målet ska sammanfatta orsaken till att målet ännu inte avgjorts och vilka åtgärder som planeras för att få målet avgjort. En kontroll ska göras av att målets s.k. statuspil i Vera är uppdaterad samt att målet har ett pågående bevakningsdatum i Vera.

Målgenomgången rapporteras till mig genom en skriftlig rapport från chefsrådmannen. Rapporten följs upp med ett enskilt samtal mellan mig och chefsrådmannen, där ett urval av mål utan vidtagen åtgärd särskilt uppmärksammas. Jag kontrollerar särskilt vad som antecknats i rapporten i fråga om de mål som funnits med vid föregående målgenomgång.

Chefsrådmannens agerande vid handläggningen av detta mål

Utöver vad som framgår av CC:s yttrande kan följande tilläggas.

I samband med målgenomgången hösten 2016 tog en handläggare kontakt med åklagaren för att kontrollera om någon ny information om den tilltalade hade

framkommit. Denna underhandskontakt har inte dokumenterats, men är troligen det som föranlett telefonsamtalet från åklagaren den 8 november 2016, där åklagaren upplyste om att polisen inte känt till häktningsbeslutet, men att polisen nu hade underrättats. Telefonsamtalet från åklagaren dokumenterades genom anteckning i dagboksbladet.

Samtalet med åklagaren i november 2016, särskilt uppgiften att polisen saknat kännedom om häktningsbeslutet, föranledde att chefsrådmannen och handläggarchefen inför målgenomgången våren 2017 gjorde en fördjupad målgenomgång och bladade igenom akten. Först vid detta tillfälle uppmärksammades att stämning inte hade utfärdats. Så snart det uppmärksammades fattades beslut om stämning. I samband därmed togs det ut ett belastningsregisterutdrag av vilket framgick att det fanns ett föreläggande av ordningsbot från oktober 2015 varvid slutsatsen kunde dras att den tilltalade fortfarande befann sig i landet. Tingsrätten kontaktade Migrationsverket, som uppgav en ny adress till den tilltalade. Stämning utfärdades och den tilltalade bekräftade delgivning av åtalet. Fråga om polisen mottagit protokoll om utevarohäktning skickades till polisen. Något svar från polisen fick vi inte. Åklagaren tillfrågades om målets handläggning varvid åklagaren vidhöll häktningsyrkandet och uppgav att den tilltalades kontaktuppgifter skulle skickas till polisen för åtgärd.

I samband med att den tilltalade bekräftade delgivning av kallelse till huvudförhandling kontaktades polisen som fick nya kontaktuppgifter till den tilltalade. Samtidigt väcktes frågan om utevarohäktning på nytt. Enligt åklagaren kvarstod behovet.

Lagmannens agerande vid handläggningen av detta mål

Som framgår av CC:s yttrande har detta mål tagits upp vid målgenomgången två gånger per år. Första gången målet togs upp var den 1 april 2013. Under anteckningar i mållistorna står det ”Utevarohäktad sedan den 20 mars 2012.”

Vid genomgången har således anmärkts att målet rör utevarohäktad och att den tilltalade ännu inte har gripits. Jag kan inte påminna mig om att vi talat om detta mål särskilt men jag brukar alltid peka på vikten av att kontakt ska tas med åklagare när lång tid har gått utan att något hänt i ett brottmål. Det gäller särskilt om anteckningen varit densamma under flera års rapportering. Det förekommer att åklagare beslutar att lägga ner åtal för att någon misstänkt inte bedöms återvända till landet och att det misstänkta brottet preskriberas.

Tingsrätten redovisade följande bedömning.

Som framgår av CC:s yttrande har tingsrätten huvudsakligen agerat i enlighet med sina rutiner. Av åtgärdsbladet framgår att en domstolshandläggare föreslagit att stämning ska utfärdas, men det framgår inte vem förslaget har lämnats till eller varför stämning inte kommit att utfärdas. Av protokollet från häktningsförhandlingen framgår att den tilltalade benämns just som tilltalad och att det därmed hade uppmärksammats att åtal hade väckts. Tingsrätten borde givetvis ha utfärdat stämning skyndsamt efter att åtal väckts och detta oavsett om det fanns uppgift om att den tilltalade befann sig utomlands eller inte. En sådan åtgärd hade dock, med hänsyn till att tingsrätten inte hade någon adress till den tilltalade, inte i detta fall lett till att målet kunnat avgöras snabbare.

Anledningen till att polisen saknat kännedom om häktningsbeslutet känner jag inte till. Det finns dock ingen anledning att ifrågasätta anteckningen i handlinger om att beslutet har expedierats till bl.a. polisen samma dag som beslutet fattades den 20 mars 2012, i enlighet med tingsrättens rutiner. Beslutet expedierades även till andra aktörer som fick beslutet och ingen försändelse kom i retur. Inte heller den omständigheten att den tilltalade förblev häktad i sin utevaro under flera års tid gav mig anledning att misstänka att polisen saknade kännedom om beslutet. Att polisen inte har känt till beslutet är inte heller något som har framkommit vid

tingsrättens kontakter med åklagaren, vid de halvårsvisa målgenomgångarna, förrän i samband med målgenomgången hösten 2016. Tingsrätten har under våren 2017 kontrollerat att polisen, i enlighet med vad åklagaren uppgett, mottagit beslutet om häktning och har sett till att polisen har fått aktuella kontaktuppgifter till den tilltalade.

Målet har bevakats och tagits upp i rapporter till lagmannen två gånger per år. Det är beklagligt att de åtgärder som vidtagits för att försäkra sig om att målet drivs framåt inte har dokumenterats. Tingsrättens nya digitala beredningssätt medför numera att samtliga handläggningsåtgärder blir dokumenterade och spårbara. Jag vill understryka att den bristande dokumentationen inte innebär att tingsrätten skulle ha glömt bort målet, vilket påstås i den artikel som ligger till grund för JO:s initiativärende.

Sammantaget bör, enligt min mening, inte tingsrättens handläggning föranleda kritik.

Polismyndigheten

Polismyndigheten (DD) yttrade sig efter att ha gett de befattningshavare som berörs av JO:s utredning tillfälle att lämna upplysningar.

Polismyndigheten lämnade följande redogörelse för myndighetens rutiner för att verkställa ett beslut att häkta någon i hans eller hennes utevaro.

Allmänt

Polisregion Stockholm har ingen regional rutin vad gäller efterlysning med anledning av brott och verkställande av beslut om häktning i utevaro. Respektive polisområde har upprättat egna rutiner. De polisområden som berörs av förevarande ärende är polisområde Stockholm syd och polisområde Stockholm city.

Gemensamt för Polismyndigheten är att personefterlysningar registreras i Polismyndighetens efterlysningsregister (Nepu). När en efterlysning registrerats är den sökbar genom personnummer eller samordningsnummer via polisens multifråga (PMF), vilken poliser i yttre tjänst har tillgång till i sina mobiltelefoner. Genom en slagning i PMF ser man alltså om aktuell person är efterlyst och skälet för efterlysningen (till exempel utevarohäktning). På detta sätt kan personen påträffas i till exempel en passkontroll eller trafikkontroll.

Polisområde Stockholm syd

Det område som 2012 utgjorde Nacka polismästardistrikt utgör i dag del av polisområde Stockholm syd.

Häktningsprotokoll från domstol avseende häktade i utevaro inkommer per fax alternativt säker e-post under kontorstid till gruppchefen för handräkningsgruppen och under icke kontorstid till stationsbefälet. Denna rutin har stämts av med domstolarna inom polisregion Stockholms upptagningsområde. Mottagaren, det vill säga gruppchefen alternativt stationsbefälet, beslutar om efterlysning och registrerar efterlysningen i Nepu samt upprättar ärende i Polismyndighetens ärendehanteringssystem (Pär) och diarieför den inkommande handlingen. Vidare hantering, till exempel aktivt eftersök av den efterlysta personen, ankommer på ärendets handläggare. Om beslutet om häktning är fattat i ett ärende i vilket förundersökning pågår är det handläggaren i det ärendet som ansvarar för uppföljning av efterlysningen och eventuella åtgärder. Finns det inte något pågående kriminalärende ansvarar den som diariefört den inkommande handlingen för uppföljning och eventuella åtgärder. I brådskande fall på icke kontorstid ankommer det på stationsbefälet att vidta nödvändiga åtgärder.

För det fall det finns till exempel adressuppgifter till den efterlyste ska handräckningsgruppen meddelas för eventuella åtgärder. Genom att ett ärende har upprättats i Pär kan man se om adressuppgifter under tid uppdateras i folkbokföringsregistret. Huruvida man vidtar någon åtgärd avgörs med hänsyn till karaktären på uppgifterna och övriga omständigheter med hänsyn till allmänna prioriteringar av tillgängliga resurser.

Det har inte varit möjligt att närmare utreda vilka rutiner som var gällande under 2012 i dåvarande Nacka polismästardistrikt.

Polisområde Stockholm city

Polisområde Stockholm citys rutiner för verkställande av beslut om häktning i utevaro och efterlysning av personer som utevarohäktats har inte dokumenterats skriftligen. Vilka rutiner som gäller skiljer sig åt beroende på om aktuellt ärende är öppet eller stängt.

För det fall förundersökning pågår och kriminalärendet därmed är öppet följer det av handläggarens ansvar för ärendet att bevaka om till exempel häktning sker. Det är i dessa fall denne som beslutar om efterlysning, tillser att registrering av efterlysningen görs i Nepu och diarieför häktningen som ett tvångsmedel i den pågående förundersökningen. Huruvida eventuella åtgärder såsom aktivt eftersök av den häktade ska vidtas hanteras inom ramen för förundersökningen. Häktningsprotokollet kan också i vissa fall inkomma till en stödfunktion inom polisområdet, Opex (stöd i jourmiljö), som utöver kontorstid är bemannad kvällar och helger. I dessa fall görs omedelbart en tillfällig efterlysning av handläggare på Opex, som i Nepu har samma verkan som en ordinarie efterlysning. Handlingarna överlämnas sedan till en handläggare som tillhör en grupp för verksamhetsstöd, verksamhetsstöd 3 (VS 3), som bistår joursektionen i polisområdet. Denna handläggartjänst bemannas dagtid på vardagar av en och samma person. Denne kontaktar därefter aktuell handläggare i den pågående förundersökningen. Den senare ansvarar sedan enligt ovan.

För det fall det inte pågår en förundersökning och kriminalärendet därmed är stängt inkommer häktningsprotokollet via fax till Opex, till handläggaren på VS 3 eller via e-post till en funktionsbrevlåda som tillhör handräckningsgruppen i polisområdet. Funktionsbrevlådan bevakas av handläggaren på VS 3. Oavsett hur häktningsprotokollet inkommer beslutar stationsbefäl eller handläggaren på VS 3 om efterlysning och Opex registrerar därefter efterlysningen i Nepu. Handläggaren på VS 3 upprättar ett ärende i Pär. Denne ansvarar därefter för bevakning av ärendet och hantering av information som kan föranleda åtgärder för att hitta den häktade. Finns det eller inkommer det senare exempelvis adressuppgifter meddelas handräckningsgruppen. Handläggaren på VS 3 är fysiskt placerad i anslutning till Opex och handräckningsgruppen.

Häktningsprotokoll som efter kontorstid inkommer till ovan handläggares fax eller till handräckningens funktionsbrevlåda föranleder normalt åtgärd nästkommande vardag.

Vid tiden då efterlysning gjordes i förevarande ärende, november 2016, saknades uttalade rutiner för vem som ansvarade för diarieföring i Pär.

Polisområde Stockholm city har meddelat att man snarast ska se över de nu gällande rutinerna och säkerställa att dessa dokumenteras. I det arbetet kommer samverkan ske mot övriga berörda aktörer i polisregion Stockholm.

När det gäller det aktuella ärendet anförde Polismyndigheten huvudsakligen följande.

Det har inte varit möjligt att närmare utreda om häktningsprotokollet togs emot av myndigheten 2012. Det finns inte någon uppgift i myndighetens ärendehanteringssystem om att ett ärende om den misstänkte upprättades 2012,

och det finns inte heller något häktningssprotokoll från den tiden. Uppgifter om mejl som inkom 2012 har gallrats. Polismyndigheten har genom åklagaren fått del av ett faxförsätsblad från Nacka tingsrätt den 21 mars 2012. På handlingen finns åklagarens diarienummer i det aktuella ärendet, namnet på försvararen samt åklagarens och försvararens faxnummer angivna. Några andra uppgifter om mottagare finns inte på handlingen.

I november 2016 kontaktades en polis i polisområde Stockholm city av en åklagare som uppmärksammat att den tilltalade inte var efterlyst. Polisen beslutade om efterlysning, som registrerades i efterlysningssystemet. Något ärende i ärendehanteringssystemet upprättades inte. Den 20 april 2017 skickade åklagaren uppgifter om den tilltalades adress, telefonnummer och mejladress till personal på sektionen för grova brott i polisområde Stockholm city. Uppgifterna vidarebefordrades samma dag till gruppchefen för de poliser som arbetar med handräckning i polisområde Stockholm city.

Om ett aktivt sökande av en efterlyst person genomförs eller inte avgörs av hur ärendet prioriteras i förhållande till övriga arbetsuppgifter. Om polisen vidtar en åtgärd för att aktivt söka efter en person ska åtgärden dokumenteras i en händelserapport. Polismyndigheten har inte återfunnit någon händelserapport om den tilltalade som är relevant för ärendet. Om polisen har kännedom om en adress av intresse för polisen kan det dock hända att en polispatrull åker förbi adressen utan att någon händelserapport upprättas. Den adress till den tilltalade som fanns i häktningssprotokollet från 2012 var en c/o-adress. Denna adress hade den tilltalade uppgett i ett tidigare ärende hos dåvarande gränspolisavdelningen.

Den polis som tog emot den tilltalades nya adressuppgifter från åklagaren den 20 april 2017 har inte några anteckningar om att den tilltalade söktes på den adressen. Det finns inte några anteckningar om att adressuppgiften vidarebefordrats till handräckningsgruppen i polisområde Stockholm syd som adressen hörde till. Polisområde Stockholm syd har inte kunnat kontrollera om några uppgifter tagits emot eftersom det inte finns något ärende i ärendehanteringssystemet.

Den adress som den tilltalade uppgav i april 2017 gick till en butik i Stockholmsområdet. Av resursskäl genomförs i normalfallet inte spaningsåtgärder när det gäller den typen av adressuppgifter.

Polismyndigheten redovisade följande bedömning.

När det gäller de rutiner som finns för att verkställa beslut om häktning i utevaro och besluta om efterlysning konstaterar Polismyndigheten inledningsvis följande. De två polisområden som berörts i förevarande ärende mottar enbart häktningssprotokoll från den domstol som beslutat om häktning i utevaro. Någon uttrycklig framställan om efterlysning enligt 6 § efterlysningskungörelsen görs därmed inte från domstolens sida. Det är emellertid tydligt att mottagandet av häktningssprotokollet av de aktuella polisområdena i praktiken betraktas som en framställan om att efterlysning ska göras av Polismyndigheten.

[...] De närmare rutinerna [skiljer sig] åt mellan de berörda polisområdena. Enligt Polismyndigheten är det en brist att polisområde Stockholm citys rutiner inte finns dokumenterade. Nuvarande rutin framstår också i viss mån som sårbar vad gäller ärenden i vilka förundersökning inte pågår, då del av handläggningen i de fallen åligger en enskild person, handläggaren på VS 3. Polisområdet har meddelat att man snarast kommer att påbörja ett arbete med att se över rutinerna och säkerställa att dessa dokumenteras.

När det gäller hanteringen av [det aktuella] ärendet [...] har det som framgått ovan inte varit möjligt att utreda huruvida dåvarande Nacka polismästardistrikt eller något annat polismästardistrikt mottog häktningsprotokollet 2012. Förundersökningen var då häktningsbeslutet fattades redovisad till åklagare och ärendet stängt och bevakades därmed inte aktivt av någon handläggare hos polisen.

Vad avser den senare hanteringen, då efterlysning beslutades i november 2016, kan det konstateras att det då inte fanns någon pågående förundersökning. [En polisinspektör på sektionen för grova brott] beslutade om efterlysning vilket i normalfallet görs av handläggaren på VS 3 alternativt stationsbefälet då ärendet är stängt. Det finns emellertid enligt Polismyndigheten ingen anledning att anmärka på att [han] beslutade om efterlysningen i detta fall.

Det förhållande att något ärende inte upprättades i Pär när efterlysningen gjordes 2016 anser Polismyndigheten vara ett resultat av avsaknaden av existerande rutiner i polisområde Stockholm city vid tillfället. Om det inte finns ett ärende i Pär går man miste om att på ett enkelt sätt få information om att folkbokföringsadressen avseende den eftersökte personen uppdateras.

Vad gäller frågan om vilka åtgärder som vidtogs för att verkställa häktningen [...] efter det att efterlysningen gjorts konstaterar Polismyndigheten att, mot bakgrund av den typ av adressuppgift som inkom, ett eftersökande på adressen inte har prioriterats. Polismyndigheten finner inte anledning att ifrågasätta de prioriteringar som gjorts i detta enskilda fall.

Polismyndigheten konstaterar avslutningsvis att det inte närmare går att utreda om det inkom något häktningsprotokoll till Polismyndigheten 2012. Polismyndigheten är dock kritisk till att det inte upprättades något ärende i Pär då efterlysningen gjordes 2016 och till att polisområde Stockholm citys rutiner inte har dokumenterats skriftligen. Polismyndigheten anser också att polisområdets rutiner framstår som sårbara. Det finns därför anledning att se över rutinerna vid polisområde Stockholm city vid polisregion Stockholm samt säkerställa att dessa dokumenteras och vidta åtgärder som kan bidra till att liknande situationer, där nödvändiga registreringar inte vidtas, inte inträffar igen.

Åklagarmyndigheten

Åklagarmyndigheten (vice riksåklagaren EE) yttrade sig efter att ha gett de befattningshavare som berörs av JO:s utredning tillfälle att lämna upplysningar. Några upplysningar från den åklagare som ansvarade för ärendet före november 2016 hade dock inte begärts in.

Åklagarmyndigheten lämnade en redogörelse för hur ärendet handlagts vid myndigheten och redovisade följande bedömning.

[...] Det åligger domstolen att vidarebefordra rättens beslut om häktning i utemått till polisen för verkställighet. Detsamma gäller för det fall att domstolen upphäver ett häktningsbeslut som inte har verkställts. På polisen ankommer det att verkställa häktningsbeslut av ifrågavarande slag. Någon skyldighet för åklagaren att ansvara för att ett beslut om häktning överlämnas till polisen för verkställighet finns däremot inte. Enligt min bedömning har åklagaren därmed inte heller något självständigt ansvar för att – genom egen kontroll –

verkställigheten kommer till stånd. Att uppställa en sådan skyldighet för åklagaren i fall som detta skulle inte bara rimma mindre väl med [förordningen om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m.] och det förhållandet att åklagaren inte förfogar över häkttningsbeslutet när åtal har väckts. En sådan skyldighet skulle också riskera att skapa otydlighet i ansvarsförhållandena mellan domstolen och Polismyndigheten å ena sidan och åklagaren å den andra. En annan sak är att det förstås är lämpligt att åklagaren, så som skett i detta fall, är observant på omständigheter av betydelse för verkställigheten och i förekommande fall tar reda på om något tycks ha blivit fel i handläggningen och i så fall uppmärksammar den aktör som har ansvar för frågan.

Av det som nu sagts följer att något formellt bevaknings- eller uppföljningsansvar inte bör läggas på åklagare i fall som detta där den misstänkte varit åtalad och häktad i sin utevaro. [– – –]

Sammanfattningsvis konstaterar jag att handläggningstiden blivit utdragen. Detta är givetvis olyckligt och jag har förståelse för att detta varit påfrestande för de berörda personerna. Utifrån omständigheterna i ärendet anser jag emellertid att det inte finns skäl att ifrågasätta handläggningen vid Åklagarmyndigheten.

I ett kompletterande yttrande över tingsrättens uppgift om kontakter mellan tingsrätten och åklagare varje halvår anförde Åklagarmyndigheten att det inte finns några förfrågningar från tingsrätten eller kontakter med tingsrätten noterade i myndighetens verksamhetsstöd Cåbra under tiden den 21 mars 2012 till den 8 november 2016.

Åklagarmyndigheten redovisade följande bedömning med anledning av det kompletterande yttrandet.

Avsaknaden av såväl registrering i Cåbras diarieblad som någon upprättad tjänsteanteckning eller liknande under den tid som tillsynsärendet avser, cirka fyra och ett halvt år, talar för att inga formella kontakter förevarit mellan åklagare och tingsrätten under den tiden. Avsaknaden av även upplysningar från [den åklagare som ansvarade för ärendet under den tiden] medför att de kontakter tingsrätten uppgett varken kan bekräftas eller uteslutas.

Som jag uppfattat tingsrätten finns inte heller där någon dokumentation av några sådana kontakter. Det ifrågasätts inte att den typen av kontakter enligt tingsrättens rutiner ska tas med viss regelbundenhet i frihetsberövade ärenden. Frånvaron av dokumentation om vad som faktiskt förevarit i ärendet och då tingsrättens rutiner när det gäller att utfärda stämning synes ha brustit [...] medför att det föreligger osäkerhet även i fråga om några kontakter förevarit mellan tingsrätten och åklagaren under den aktuella tiden.

Efter häkttningsbeslutet har det ålegat domstolen att expediera beslutet inte bara till Åklagarmyndigheten utan [...] även direkt till Polismyndigheten, som därmed i sin tur fått ansvar för att vidta åtgärder för att tingsrättens beslut kunde verkställas. I det nu sagda ligger även ett ansvar för att förvissa sig om att expedieringen i fråga lyckats och att inget hinder i den uppstått.

I ärendet har förundersökningen slutförts och åtal väckts. Det enda som återstår har varit för polisen att verkställa tingsrättens beslut om häktning.

Trots att den tid som detta ärende blivit liggande varit lång – och att det förstås ändå hade varit positivt om åklagare vid i vart fall något tillfälle under perioden hade vidtagit någon åtgärd för att undersöka skälet till tidsutdräkten – är det således fortfarande min mening att det inte förelegat något formellt bevaknings- eller uppföljningsansvar för Åklagarmyndigheten.

Rättsliga utgångspunkter

Vissa bestämmelser om handläggning av brottmål

En rättegång ska genomföras inom skälig tid (se 2 kap. 11 § regeringsformen).

Om en stämningsansökan inte avvisas ska rätten utfärda stämning på den tilltalade att svara på åtalet (se 45 kap. 9 § rättegångsbalken, RB). Någon tidsfrist för att utfärda stämning har inte angetts, men bestämmelsen förutsätter att stämning utfärdas utan dröjsmål. Stämning bör inte utfärdas senare än inom ett par veckor efter det att stämningsansökan kommit in till rätten (se bl.a. JO 1989/90 s. 30, dnr 2855-1987, och JO 2007/08 s. 53, dnr 238-2006).

Rätten ska bestämma tid för huvudförhandling så snart som möjligt (se 45 kap. 14 § RB).

Häktning av den som inte är närvarande vid rätten

Om rätten beslutat att häkta någon som inte varit närvarande (s.k. utevarohäktning) ska rätten genast underrätta Polismyndigheten om beslutet. Av underrättelsen ska det framgå var den häktade senast haft sin hemvist eller var han eller hon senast vistats. Kan domstolen inte få fram hemvisten eller vistelseorten, ska underrättelsen innehålla uppgift om det. Detsamma gäller om domstolen har kännedom om att den häktade vistas utomlands. (Se 5 a § förordningen om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m.)

Utgångspunkten är att Polismyndigheten ska verkställa beslut om häktning genom att den häktade personen grips (se Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel, 2018, avsnitt 7.3, 18.3.4 och 22.14, och JK:s beslut den 11 oktober 2007, dnr 110-06-22, och den 8 oktober 2008, dnr 6030-08-21). Den som har häktats ska tas i förvar och utan dröjsmål föras till ett häkte (se 24 kap. 22 § första stycket RB).

Polismyndigheten ska omedelbart underrätta åklagaren om att ett beslut att häkta någon i hans eller hennes utevaro har verkställts. Åklagaren ska sedan anmäla till domstolen att beslutet har verkställts. Därefter ska domstolen utan dröjsmål hålla förhandling i häktningsfrågan. (Se 24 kap. 17 § tredje stycket RB och 29 § fjärde stycket förundersökningskungörelsen.)

Rätten ska omedelbart häva ett häktningsbeslut om det inte längre finns skäl för beslutet. Innan åtal har väckts får häktningsbeslutet hävas även av åklagaren. (Se 24 kap. 20 § RB.)

Efterlysning

Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, åklagare eller Kriminalvården får besluta om efterlysning. Andra myndigheter kan göra en framställan om efterlysning till Polismyndigheten. En efterlysning verkställs genom att den förs in i Polismyndighetens efterlysningsregister. (Se 2 och 6 §§ efterlysningskungörelsen.)

Bedömning

Utgångspunkter för bedömningen

I 2 kap. 11 § regeringsformen finns ett uttryckligt krav på att en rättegång ska genomföras inom skälig tid. I brottmål som avser allmänt åtal gäller dessutom att rätten ska bestämma en tid för huvudförhandlingen så snart som möjligt. JO har tidigare uttalat att det är angeläget att domstolen vinnlägger sig om att följa den regeln. Särskilt kvaliteten på den muntliga bevisningen blir ofta sämre ju längre tid som går. Dessutom är ett dröjsmål med handläggningen en påtaglig olägenhet för de inblandade som måste leva i ovisshet och oroa sig över utgången. (Se JO:s beslut den 30 augusti 2007, dnr 1676-2006, och den 1 november 2018, dnr 8152-2017.)

Är en misstänkt eller tilltalad häktad är det ofta med hänsyn till de skäl som ligger till grund för häktningsbeslutet, t.ex. att förhindra att den häktade fortsätter sin brottsliga verksamhet eller undandrar sig lagföring genom att lämna landet, av stor vikt att ett sådant beslut verkställs så fort som möjligt (se även JK:s beslut den 11 oktober 2007, dnr 110-06-22). När, som i det här fallet, ett häktningsbeslut har varit gällande utan att verkställas under en mycket lång period måste också de konsekvenser det kan innebära för den häktade beaktas.

Jag konstaterar att tingsrättens häktningsbeslut aldrig verkställdes och att det dröjde över fem och ett halvt år från att åtal väcktes till dess att huvudförhandling hölls. Det är naturligtvis oacceptabelt. Enligt min mening har alla myndigheter i rättskedjan ett ansvar för att inom ramen för det uppdrag myndigheten har agera så att häktningsbeslut kan verkställas och huvudförhandling hållas inom skälig tid.

Tingsrättens handläggning

Utfärdandet av stämning och tid för huvudförhandling

Som framgått ska rätten utfärda stämning utan dröjsmål om stämningsansökan i ett brottmål inte avvisas och så snart som möjligt bestämma tid för huvudförhandling. Utredningen har inte kunnat ge något klart svar på frågan varför tingsrätten inte utfärdade stämning och bestämde tid för huvudförhandling i samband med att stämningsansökan kom in till domstolen.

CC har uppgett att mycket talar för att det förekommit underhandskontakter med åklagaren om bl.a. den tilltalades adressuppgifter och att det fanns anledning att befara att denne hade lämnat landet samt att åklagaren avsåg att ge in en begäran om utevarohäktning. Jag har inget att invända mot att sådana kontakter förekommer i syfte att t.ex. hämta in kompletterande uppgifter eller planera en rättegång på ett effektivt sätt och att domstolen avvaktar något med att utfärda stämning under tiden kontakterna pågår. Jag vill dock framhålla att sådana kontakter ska dokumenteras. Det kan bidra till att brister av det slag som förekommit i det aktuella ärendet upptäcks och möjliggör också en granskning av handläggningen i efterhand.

Det är anmärkningsvärt att det, trots att målet redovisats vid lagmannens målgenomgång varje halvår, dröjde cirka fem år innan tingsrätten upptäckte att stämning inte hade utfärdats. Om tingsrätten utfärdat stämning och regelbundet försökt att delge den tilltalade stämningen talar mycket för att målet hade kunnat avgöras tidigare. Jag tänker framför allt på att den tilltalade i vart fall under 2015 befunnit sig i Sverige och att han snabbt kunde delges sedan tingsrätten kontaktat Migrationsverket och fått information om bl.a. en ny adress till honom.

Den tilltalade delgavs stämning i april 2017. I juni 2017 kallade tingsrätten till en huvudförhandling i september 2017. Av utredningen framgår inte vilka överväganden tingsrätten gjorde i frågan om när huvudförhandling kunde hållas efter att den tilltalade blivit delgiven stämningen. Jag vill dock framhålla att rätten så snart som möjligt ska kalla till huvudförhandling.

Expedieringen av beslutet att häkta den tilltalade i hans utevaro

När en domstol beslutar att häkta någon som inte varit närvarande vid rätten ska domstolen genast underrätta Polismyndigheten om beslutet (se 5 a § förordningen om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m.). Det är sedan en uppgift för Polismyndigheten att verkställa beslutet. Ett led i verkställigheten kan vara att Polismyndigheten beslutar att efterlysa den häktade.

I en anteckning i tingsrättens dagbok i målet anges att beslutet expedierats till Polismyndigheten den 20 mars 2012. Anteckningen innehåller ingen uppgift om på vilket sätt beslutet expedierats. Polismyndigheten har uppgett att det inte finns några noteringar om att beslutet tagits emot förrän en åklagare skickade det i oktober 2016 och att myndigheten inte är angiven som mottagare på det faxförsätsblad som tingsrätten använde när beslutet skickades till åklagaren och försvararen. Någon ytterligare utredning finns inte. Jag kan därför inte dra någon säker slutsats i frågan om Polismyndigheten underrättades om beslutet i mars 2012 eller inte. Det inträffade illustrerar vikten av att domstolen i dessa fall säkerställer att Polismyndigheten tagit emot handlingen och förstått att den innehåller ett häktningsbeslut som myndigheten ska verkställa (se också JK:s beslut den 11 oktober 2007, dnr 110-06-22). Såväl hur underrättelsen skett som de kontakter som varit med Polismyndigheten i frågan om häktning ska dokumenteras.

Det finns också anledning att nämna att en underrättelse om ett häktningsbeslut till Polismyndigheten inte är en begäran om att den häktade ska efterlysas.

Tingsrättens bevakning av målet

Rätten ska omedelbart häva ett häktningsbeslut om det inte längre finns skäl för beslutet (se 24 kap. 20 § RB). Om någon som närvarat vid rätten har häktats prövar rätten normalt om skälen för häktning kvarstår vid nya förhandlingar i häktningsfrågan. Dessa hålls som regel med högst två veckors mellanrum. Om den som häktats inte närvarat vid rätten finns ingen skyldighet för rätten att

hålla sådana förhandlingar. Rätten har dock en skyldighet att löpande ta ställning till om skälen för häktning kvarstår.

För att få ett underlag för den löpande prövningen av häktningsfrågan, och som ett led i domstolens skyldighet att se till att huvudförhandling hålls inom rimlig tid, bör regelbundna kontakter tas med Polismyndigheten för att följa upp vilka åtgärder som vidtagits för att verkställa häktningsbeslutet och med åklagaren för att få dennes uppfattning om förutsättningarna för fortsatt häktning. Som en allmän utgångspunkt är det rimligt att domstolen tar dessa kontakter ungefär en gång per halvår (se även JO:s beslut den 30 augusti 2007, dnr 1676-2006, och protokoll från JK:s inspektion av Halmstads tingsrätt den 4–5 april 2017, beslutsdatum den 8 maj 2017, dnr 1781-17-2.5). JO har tidigare uttalat att domstolen måste göra aktiva efterforskningar, t.ex. genom registerslagningar, även om en tilltalad är efterlyst (se protokoll från JO:s inspektion av Södertörns tingsrätt den 14–16 december 2015, dnr 6685-2015). Det är enligt min mening lämpligt att sådana efterforskningar görs i anslutning till de regelbundna kontakter som domstolen har med åklagaren och Polismyndigheten när en misstänkt eller tilltalad är häktad i sin utevaro. Resultatet av de kontroller som domstolen gör ska dokumenteras.

Tingsrätten har beskrivit en handläggningsrutin som innebär att lagmannen varje halvår har en genomgång av de mål med bl.a. utevarohäktade som är äldre än nio månader. En domstolshandläggare ska inför genomgången kontakta åklagare eller polis för att få information om någon åtgärd vidtagits från deras sida och om något kan göras från tingsrättens sida. Ansvarig domare ska sedan redogöra för lagmannen vilka åtgärder som planeras för att få målet avgjort. När det gäller det aktuella målet har tingsrätten uppgett att åklagaren kontaktades en gång i halvåret fr.o.m. den 1 april 2013 och att kontakten vanligtvis togs av en domstolshandläggare per mejl. Kontakterna dokumenterades inte.

Åklagarmyndigheten har uppgett att det inte finns några noteringar i ärendet om förfrågningar från tingsrätten, men anfört att uppgiften om kontakter varken kan bekräftas eller dementeras eftersom upplysningar från den ansvariga åklagaren inte har begärts in. Såvitt framgår av tingsrättens yttrande har inga andra kontrollåtgärder än kontakterna med åklagaren vidtagits, och tingsrätten har inte uppgett att det gjorts någon sådan planering för att få målet avgjort som ska göras enligt tingsrättens rutiner.

Enligt min uppfattning framstår tingsrättens rutiner som otydliga och otillräckliga. Av tingsrättens redogörelse framgår att domstolshandläggaren utgår från den befintliga informationen i målet, t.ex. om var den tilltalade befinner sig, och kontakten med åklagaren avser endast frågan om någon ny information kommit fram. Av det CC uppgett framgår vidare att den kontroll som gjordes i första hand avsåg om det brott som målet rör hade preskriberats. BB har framhållit vikten av att kontakta åklagaren när lång tid gått utan att något hänt i ett brottmål. Åklagaren har dock inte någon formell skyldighet att bevaka eller följa upp att ett häktningsbeslut verkställs. När någon häktats i sin

utevaro bör tingsrätten därför, som framgått, även kontakta Polismyndigheten för att följa upp vilka åtgärder som vidtagits för att verkställa häktningsbeslutet och dessutom göra egna aktiva efterforskningar av kontaktuppgifter till den häktade personen. Det som kommer fram i kontakterna ska dokumenteras. Mot bakgrund av de bristfälliga kontroller som gjordes i det aktuella målet finns det enligt min mening anledning för tingsrätten att i handläggningsrutinerna klargöra vilka kontroller som bör genomföras när någon häktats i sin utevaro och vad syftet med kontrollerna är. Det inträffade illustrerar också att det när ett mål inte kunnat avgöras under lång tid ibland kan behövas en grundlig genomgång av målet utförd av en jurist.

Jag ser positivt på att kontakter med åklagaren som sker genom domstolens verksamhetsstöd numera alltid dokumenteras, men vill stryka under att även kontakter som tas på annat sätt än genom verksamhetsstödet måste dokumenteras.

Om tingsrätten hade utfört sådana kontroller som jag redogjort för ovan talar mycket för att häktningsbeslutet hade kunnat verkställas och målet avgöras tidigare. Som jag nämnt ovan avser jag i första hand det förhållandet att den tilltalade i vart fall under 2015 befunnit sig i Sverige och då godkänt ett föreläggande om ordningsbot och att han snabbt kunde delges efter att tingsrätten kontaktat Migrationsverket och fått information om bl.a. en ny adress till honom.

Polismyndighetens handläggning

Som framgått har utredningen inte kunnat ge svar på om Polismyndigheten underrättades om häktningsbeslutet i mars 2012. Min bedömning av Polismyndighetens handläggning utgår därför från att myndigheten underrättades om beslutet först i november 2016.

Polismyndigheten ska verkställa ett beslut om häktning i utevaro. Med anledning av att myndigheten anfört att ett mottaget häktningsprotokoll i praktiken uppfattas som en framställan om efterlysning finns det anledning att framhålla att det inte krävs någon särskild framställan om verkställighet av ett häktningsbeslut utöver den underrättelse om beslutet som domstolen ska lämna till Polismyndigheten. När domstolen underrättat myndigheten om beslutet är det polisens uppgift att vidta nödvändiga åtgärder för att verkställa beslutet, t.ex. besluta om efterlysning, göra registerslagningar eller spana efter den häktade. En annan sak är att domstolen kan göra en särskild framställan om efterlysning. Även om domstolen gör en sådan framställan kvarstår Polismyndighetens skyldighet att verkställa ett beslut om utevarohäktning.

Polismyndigheten har förklarat att frågan om ett aktivt eftersökande av en efterlyst person ska vidtas eller inte avgörs av hur ärendet prioriteras i förhållande till andra arbetsuppgifter. Som jag anfört inledningsvis är det med hänsyn till de skäl som ligger till grund för ett häktningsbeslut ofta angeläget att ett beslut om häktning i utevaro verkställs så fort som möjligt. Jag har inte

underlag för att göra några generella uttalanden om hur Polismyndigheten ska prioritera sina arbetsuppgifter. Enligt min mening bör Polismyndigheten dock i vart fall vidta sådana åtgärder för att verkställa ett häktningsbeslut som kan genomföras utan större arbetsinsatser, t.ex. registerslagningar, förfrågningar till andra myndigheter om det där finns några uppgifter som kan leda till att den häktade hittas eller kontroll på den häktades senast kända adress.

Av Polismyndighetens yttrande framgår att myndigheten inte har några anteckningar om att några åtgärder för att verkställa häktningsbeslutet, utöver en efterlysning, vidtogs efter att myndigheten underrättades om häktningsbeslutet i november 2016. Som jag uppfattar Polismyndigheten var anledningen till att några aktiva åtgärder inte vidtogs att myndigheten hade en gammal adressuppgift till den häktade mannen och att han inte var folkbokförd på någon adress. Enligt min mening var dessa omständigheter inte sådana att Polismyndigheten kunde avstå från att genomföra registerslagningar och fråga andra myndigheter om det där fanns uppgifter som kunde leda till att den häktade mannen hittades.

I april 2017 fick Polismyndigheten information om de kontaktuppgifter som den häktade mannen angett på delgivningskvittot till tingsrätten: en c/o-adress som gick till en butik i Stockholmsområdet, en mejladress och ett telefonnummer. Såvitt framkommit vidtog Polismyndigheten trots detta inte några åtgärder för att söka efter honom. Polismyndigheten har uppgett att man av resursskäl i normalfallet inte vidtar spaningsåtgärder när det gäller det slag av adress som angetts på delgivningskvittot. Jag konstaterar att den häktade mannen blev delgiven efter att tingsrätten skickat en försändelse till den adress han uppgett på delgivningskvittot. Polismyndigheten hade därför anledning att undersöka om det gick att få kontakt med honom på den adressen. Det fanns också skäl för Polismyndigheten att undersöka om det fanns möjlighet att få kontakt med honom genom den mejladress och det telefonnummer han angett på delgivningskvittot. Det är inte acceptabelt att Polismyndigheten inte vidtar aktiva åtgärder för att verkställa ett beslut om häktning när det finns aktuella kontaktuppgifter eller uppgifter om var den häktade personen kan befinna sig.

Av Polismyndighetens yttrande framgår vidare att det inte gått att utreda om kontaktuppgifterna vidarebefordrades till den polispersonal som arbetar med handräckning i det polisområde där adressen fanns. Anledningen till det är att det trots myndighetens rutiner inte upprättades något ärende i ärendehanteringssystemet när efterlysningen registrerades i november 2016. Det är inte heller acceptabelt. Såväl en underrättelse om ett häktningsbeslut som en framställan om efterlysning och de kontakter som tas med t.ex. åklagare och domstol måste självfallet dokumenteras och diarieföras. Det inträffade illustrerar vikten av att ett ärende om verkställighet av ett beslut om häktning dokumenteras i enlighet med de regler som gäller.

Det finns också anledning att kort beröra Polismyndighetens rutiner. Myndigheten har beskrivit rutiner för verkställighet av beslut om utevarohäktning i de två polisområden som berörs av JO:s utredning. Jag delar Polismyndighetens bedömning att det är en brist att det inte funnits några dokumenterade rutiner i polisområde Stockholm city och att de beskrivna rutinerna framstår som sårbara eftersom en enskild tjänsteman ansvarar för delar av handläggningen. Den omständigheten att en polis som normalt inte beslutar om efterlysning registrerade efterlysningen i november 2016 och då inte registrerade något ärende i ärendehanteringssystemet illustrerar denna brist. Jag ser positivt på att Polismyndigheten ser över rutinerna vid polisområde Stockholm city.

Vidare noterar jag att det i en handling om hanteringen av utevarohäktningar i polisområde Stockholm city som Polismyndigheten bifogat anges att ett beslut om häktning i utevaro vidarebefordras till de poliser som arbetar med handräckning endast om den häktade har en folkbokföringsadress inom Stockholm. Som jag redogjort för måste Polismyndigheten vidta vissa åtgärder för att försöka verkställa ett beslut om häktning även om den häktade inte är folkbokförd, och det är naturligtvis inte acceptabelt att aktiva åtgärder för att verkställa ett beslut endast vidtas om den häktade är folkbokförd i Stockholm. De skyldigheter som polisen har för att försöka verkställa ett häktningsbeslut bör enligt min mening framgå av Polismyndighetens rutiner. Det kan därför finnas anledning att se över rutinerna för verkställighet av beslut om utevarohäktning i alla polisområden.

Åklagarmyndighetens handläggning

Som Åklagarmyndigheten anført finns det inte någon formell skyldighet för en åklagare att självständigt bevaka eller följa upp att ett häktningsbeslut verkställs. Det är dock en självklarhet att en åklagare ska samverka med andra myndigheter i rättskedjan bl.a. i syfte att en rättegång ska kunna genomföras inom skälig tid och tvångsmedel hanteras på ett korrekt sätt. Det finns ju dessutom i dessa fall ett ärende hos Åklagarmyndigheten som åklagaren har ett ansvar för att bevaka och där det kan krävas förnyade överväganden från åklagarens sida när det gäller behovet av tvångsmedel. Åklagaren måste därför vara observant på omständigheter som rör verkställigheten liksom på sådant som kan tala för att det förekommit något fel i handläggningen och uppmärksamma den som har ansvar för detta. Ett gott exempel på detta är de åtgärder som AA vidtog efter att hon tagit över ärendet i slutet av 2016.

Det är dock anmärkningsvärt att Åklagarmyndigheten dessförinnan inte vidtog någon dokumenterad åtgärd i ärendet på över fyra och ett halvt år. När ett åtal väckts och tingsrätten inte kallat till huvudförhandling bör åklagaren enligt min mening efter en tid kontakta tingsrätten för att informera sig om anledningen till tidsutdräkten. När en sådan kontakt bör tas beror på omständigheterna i det enskilda fallet. Mot bakgrund av att åklagaren normalt är den som initierat frågan om häktning i utevaro är det rimligt att han eller hon, oavsett om åtal är

väckt eller inte, regelbundet kontaktar tingsrätten för att informera sig om vilka åtgärder som vidtagits för att häktningsbeslutet ska kunna verkställas. Det kan vara rimligt att sådana kontakter tas åtminstone en gång per år, och det som kommer fram vid dessa kontakter ska dokumenteras. Det är lämpligt att åklagaren i samband med kontakterna hör efter om det finns något som han eller hon kan bistå med för att domstolen ska kunna kalla till huvudförhandling eller för att ett beslut om häktning i utereo ska kunna verkställas.

Om detta görs kan det bidra till att sådana brister i tingsrättens och polisens handläggning som förekommit i det aktuella ärendet upptäcks, och det kan ge åklagaren underlag för en bedömning för egen del av om det finns förutsättningar för fortsatt häktning.

Sammanfattande och avslutande synpunkter

Utredningen visar att bristfälliga rutiner och otillräckliga åtgärder hos Nacka tingsrätt och Polismyndigheten, men även hos Åklagarmyndigheten, tillsammans lett till att brottmålet i tingsrätten avgjordes över fem och ett halvt år efter att åtal väcktes, samt till att den tilltalade under i stort sett hela den tiden var häktad i sin utereo utan att åtgärder vidtogs för att verkställa häktningsbeslutet. Det framstår som att en förutfattad uppfattning om att den tilltalade lämnat landet bidrog till de brister som förekommit. Det inträffade är naturligtvis helt oacceptabelt.

Att prövningen av ett åtal för våldtäkt fördröjs på detta sätt har stor negativ inverkan för målsäganden. Även om den som varit häktad i sin utereo inte blivit föremål för något frihetsberövande kan beslutet – som den berörde normalt inte känner till och som i det aktuella fallet gällt under en mycket lång tid – få konsekvenser även för denne.

Tingsrätten hade det huvudsakliga ansvaret för att brottmålet kunde avgöras inom skäligen tid och för den uterohäktning som rätten beslutat om. Jag är mycket kritisk till att tingsrätten inte vidtog tillräckliga kontrollåtgärder under flera års tid och till att stämning i målet utfärdades mer än fem år efter att stämningsansökan kom in till tingsrätten. Tingsrätten kan vidare inte undgå kritik för att man inte säkerställde att Polismyndigheten tagit emot häktningsbeslutet och för den bristfälliga dokumentationen av kontakterna med åklagaren dels om bl.a. den tilltalades adressuppgifter i tiden efter att stämningsansökan kom in till domstolen, dels inför lagmannens genomgång av äldre mål varje halvår.

Polismyndigheten hade ansvaret för att verkställa tingsrättens beslut om uterohäktning. Polismyndigheten ska kritiseras för att inga åtgärder utöver en efterlysning vidtogs för att verkställa beslutet efter att man fick del av det 2016 och för den bristfälliga dokumentationen av verkställigheten.

Det som kommit fram ger inte tillräcklig grund för kritik mot Åklagarmyndighetens handläggning. Jag vill dock återigen framhålla att alla

myndigheter i rättskedjan har ett ansvar för att inom ramen för det uppdrag myndigheten har agera så att häkningsbeslut kan verkställas och huvudförhandling hållas inom skälig tid.

Med anledning av de uttalanden jag gör om tingsrättens rutiner vid utevarohäktning skickar jag en kopia av beslutet till Domstolsverket för kännedom eftersom det kan finnas anledning för verket att se över den handbok som bl.a. tingsrätten hänvisat till.

Ärendet avslutas.